

Załącznik
do uchwały nr 176/XIII/2011
Rady Miasta Lublin
z dnia 8 września 2011 r.

Miejski Program
Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy
w Rodzinie w Lublinie
na lata 2011-2015

Spis treści

Wstęp	3
I. Podstawa prawna	4
II. Zjawisko przemocy w rodzinie – podstawy teoretyczne	5
2.1. Definicje i charakterystyka zjawiska przemocy	6
2.2. Skutki przemocy	9
III. Skala problemu przemocy w rodzinie	10
3.1. Dane ogólnopolskie	10
3.2. Diagnoza problemu przemocy w rodzinie na terenie Miasta Lublin	14
IV. Stan zasobów i potrzeb	20
4.1. Zasoby instytucjonalne	20
4.2. Potencjał w sferze zasobów ludzkich	22
4.3. Potrzeby w sferze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lublinie	22
4.4. Analiza SWOT	23
V. Założenia programowe	28
VI. Kierunki działań	29
VII. Beneficjenci programu	30
VIII. Realizatorzy programu	30
IX. Miejsce i czas realizacji	31
X. Cele programu	31
XI. Zadania do realizacji	32
XII. Monitorowanie i sprawozdawczość	40
XIII. Środki finansowe na realizację programu	40

WSTĘP

Uchwalenie Miejskiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Lublinie, zwanego dalej „Programem”, przez Radę Miasta Lublin, to zadanie wynikające z art. 6 ust. 2 pkt 1 i ust. 3 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Program jest spójny z założeniami Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz koreluje ze Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin, w której wspieranie rodziny w prawidłowym wypełnianiu funkcji jest jednym z podstawowych założeń.

Celem strategicznym Programu jest przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, ochrona ofiar i świadków przemocy w rodzinie oraz zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy. Program określa szczegółowe zadania do realizowania, ukierunkowane na: rozwój systemu przeciwdziałania przemocy oraz współpracy międzyinstytucjonalnej, zapewnienie dostępności pomocy osobom i rodzinom z problemem przemocy domowej, kształtowanie świadomości społecznej w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie, doskonalenie kadr zajmujących się diagnozowaniem i pomocą osobom dotkniętym tym problemem oraz edukację i profilaktykę mieszkańców Miasta Lublin.

Opracowanie Programu poprzedzone zostało rozpoznaniem skali zjawiska przemocy w Lublinie przygotowanym na podstawie danych przedstawionych przez: Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Komendę Miejską Policji, Prokuraturę Okręgową, Sąd Rejonowy, Ośrodek Leczenia Uzależnień, Dziecięcy Szpital Kliniczny oraz Fundację SOS Ziemi Lubelskiej prowadzącą Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy Domowej oraz system wsparcia dla matek z dziećmi i kobiet potrzebujących schronienia.

Przy opracowaniu Programu zastosowano metodę SWOT (skrót od pierwszych liter angielskich słów: **S** (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obiektu, **W** (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obiektu, **O** (*Opportunities*) – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu szansę korzystnej zmiany, **T** (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej).

Miejski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Lublinie obejmuje lata 2011-2015. Działania w nim określone mogą ulegać zmianom i udoskonaleniom w miarę potrzeb i sytuacji społecznej.

I. PODSTAWA PRAWNA

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (j.t. Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (j.t. Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 z późn. zm.),
4. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie przyjęty Uchwałą Nr 162/2006 Rady Ministrów z dnia 25 września 2006 r.,
5. Uchwała Nr 797/XXXIII/2005 Rady Miasta Lublin z dnia 8 września 2005 r. w sprawie „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Lublin 2005 - 2013”,
6. Uchwała Nr 1223/XLV/2010 Rady Miasta Lublin z dnia 14 października 2010 r. w sprawie Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na 2011 rok.

II. ZJAWISKO PRZEMOCY W RODZINIE – PODSTAWY TEORETYCZNE

Na zjawisko przemocy w rodzinie można patrzeć z różnych punktów widzenia, przyjmując perspektywę indywidualną, systemową lub społeczną. Perspektywa indywidualna, to spojrzenie przez pryzmat osoby doświadczającej przemocy lub przez pryzmat sprawcy. Perspektywa systemowa to ukazanie możliwych form wsparcia dla osób uwikłanych w przemoc oraz opis metod wsparcia. Perspektywa społeczna zaś, to odbiór społeczny zjawiska przemocy w rodzinie, postawy członków lokalnej społeczności wobec aktów przemocy, prospołeczność obywateli, czynniki mogące sprzyjać przemocy lub ją usprawiedliwiać.

Przemoc jest zjawiskiem występującym w naszym społeczeństwie i dotyka rodzin o różnym statusie społecznym. Bez wątpienia należy ją zakwalifikować do kategorii zachowań negatywnych i szkodliwych społecznie. Mimo, że przemoc w relacjach międzyludzkich istniała od zawsze, do niedawna mówiono o niej niewiele.

Rodzina jest najważniejszym środowiskiem w życiu człowieka: kształtuje osobowość, system wartości, światopogląd, styl i sposób życia. Ogromną rolę w prawidłowym funkcjonowaniu rodziny mają relacje pomiędzy rodzicami, które powinny być oparte na wzajemnym szacunku, zrozumieniu i miłości. Jeśli występują zaburzenia w tej sferze, role wewnątrzrodzinne także ulegają zaburzeniu, w konsekwencji następuje stopniowa dezorganizacja życia rodzinnego. Rodzina nie jest w stanie wypełniać podstawowych funkcji, łamane są zasady, a postępowanie poszczególnych jej członków staje się coraz bardziej destrukcyjne, niezgodne z normami moralnymi, społecznymi i prawnymi. Przemoc domowa może być skutkiem i przyczyną dysfunkcji w rodzinie.

Przemocy domowej bardzo długo nie postrzegano jako poważnego zaburzenia w funkcjonowaniu rodziny, które może prowadzić do tragicznych skutków, w skrajnych przypadkach nawet do poważnych okaleczeń czy zabójstw. Ujawniano jedynie wyjątkowo okrutne i budzące sprzeciw społeczny pojedyncze zdarzenia z historii rodzin, w których doszło do tragedii zapominając, że dla wielu ludzi dom rodzinny jest miejscem zagrożenia, poniżenia, terroru, lęku, rozpacz. Przemoc doznawana w rodzinie rodzi konsekwencje głębokie i szkodliwe, ujawniające się w postaci zaburzeń emocjonalnych w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej.

2.1. Definicje i charakterystyka zjawiska przemocy

Mówiąc o zjawisku przemocy oraz o sposobach jej przeciwdziałania, a także pomocy ofiarom i sprawcom, konieczne jest na wstępie zdefiniowanie najważniejszych pojęć związanych z tym zagadnieniem. Najczęściej stosowana definicja przez osoby zajmujące się pomocą ofiarom określa przemoc domową jako: *działanie lub zaniechanie dokonywane w ramach rodziny przez jednego z jej członków przeciwko pozostałym, z wykorzystaniem istniejącej lub stworzonej przez okoliczności przewagi siły lub władzy, godzące w ich prawa lub dobra osobiste.*

Przemoc w rodzinie w świetle Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, to jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Osobami najbliższymi są: małżonek, dzieci, rodzice, rodzeństwo, powinowaci, przysposobieni oraz ich małżonkowie, a także inne osoby wspólnie zamieszkujące i gospodarujące.

Przemoc w rodzinie charakteryzuje się specyficznymi cechami, tj:

- **Intencjonalność** - jest zamierzonym działaniem ukierunkowanym na ofiarę i ma na celu kontrolowanie jej i podporządkowanie; zmierza do osiągnięcia jakiegoś celu.
- **Nierównowaga sił** - wykorzystuje przewagę sił, uniemożliwiając samoobronę, opiera się na władzy i kontroli.
- **Wynika z działania człowieka** - działanie lub zaniechanie działań jest dokonywane przez jednego członka rodziny przeciwko pozostałym.
- **Narusza prawa i dobra osobiste** - sprawca wykorzystuje przewagę siły, ogranicza podstawowe potrzeby niezbędne do prawidłowego funkcjonowania (fizjologiczne, bezpieczeństwa) oraz narusza podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku, itd.).

- **Powoduje cierpienie i ból** - sprawca naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody, doświadczanie bólu i cierpienia sprawia, że ofiara ma mniejszą zdolność do samoobrony.

Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy i dokonywać się przy pomocy różnych instrumentów:

- **Przemoc fizyczna** – w swej czynnej postaci przybiera działania bezpośrednie z użyciem siły, których rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie, np. popychanie, obezwładnienie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, bicie otwartą ręką, pięścią lub przedmiotami, duszenie, oblewanie wrzątkiem lub substancjami żrącymi, użycie broni. Forma bierna przemocy fizycznej przejawia się w zakazach mówienia, chodzenia, załatwiania potrzeb fizjologicznych lub zamknięciu osoby doznającej przemocy w areszcie domowym.
- **Przemoc psychiczna** – to działanie prowadzące do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby, wykorzystujące różnorodne mechanizmy psychologiczne, np. wyśmiewanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, narzucanie własnych poglądów, ciągła krytyka, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów z innymi ludźmi, stosowanie gróźb, szantażowanie, odmawianie pożywienia, zmuszanie do wykonywania upokarzających czynności, sprowadzanie do domu osób nieakceptowanych przez domowników. Przemoc psychiczna może polegać również na niszczeniu przedmiotów mających wartość dla osoby poniżanej, zmuszaniu jej do opuszczania domu itp. Przemoc psychiczna nie pozostawia śladów widocznych „gołym okiem”, nie ma dla niej skali aby można było ustalić rozmiar krzywdzenia psychicznego.
- **Przemoc seksualna** – to zmuszenie osoby (ofiary) do aktywności seksualnej wbrew jej woli, bez pytania o jej zgodę, jak również w sytuacji gdy obawia się odmówić sprawcy. Przymus polega na bezpośrednim użyciu siły fizycznej przez sprawcę, na groźbach użycia siły lub emocjonalnym szantażu. W przypadku dzieci częściej używa się określenia dziecko wykorzystywane seksualnie. Zgodnie z definicją proponowaną przez Standing Committee on Sexually Abused Children za dziecko wykorzystywane seksualnie uważa się „każdą jednostkę ludzką w wieku bezwzględnej ochrony, którą osoba dojrzała seksualnie naraża na jakąkolwiek aktywność natury seksualnej, której intencją jest seksualne zaspokojenie osoby dorosłej”. W Polsce określono ten wiek na 15 lat. Oznacza to, że każdy kontakt o charakterze seksualnym osoby dorosłej z osobą

poniżej 15 roku życia jest wykorzystaniem seksualnym, nawet, jeśli dziecko wyraziło zgodę na kontakt seksualny.

- **Przemoc ekonomiczna** – działanie mające na celu doprowadzenie do całkowitego uzależnienia finansowego ofiary od sprawcy. Przykładem przemocy ekonomicznej jest odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie ofierze podjęcia pracy, niezaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych rodzinie, okradanie, zmuszanie do zaciągania kredytów bądź pożyczek wbrew woli np. współmałżonka.
- **Zaniedbanie** – zjawisko społeczne, które odnosi się w szczególności do relacji opartej na zależności: rodzic - dziecko, opiekun – osoba nieporadna (z uwagi na wiek lub niepełnosprawność). Charakteryzuje je niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizjologicznych i emocjonalnych osoby zależnej oraz brak zapewnienia właściwej uwagi, troski, opieki ze strony osób najbliższych.

Przemoc domowa nie jest jednorazowym aktem agresji, jest procesem długotrwałych zmian zachodzących w relacji między sprawcą, a ofiarą trwającym nieraz wiele lat, prowadzącym do stopniowego zniewalania ofiary i całkowitego uzależnienia od sprawcy. Cechą charakterystyczną zjawiska jest tendencja do powtarzania się pewnych prawidłowości nazwanych cyklem przemocy. W cyklu przemocy obserwuje się następujące po sobie fazy:

- **Faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, charakteryzuje się on wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych prowokowanych przez sprawcę.
- **Faza ostrej przemocy** – następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji na ofierze. W tej fazie najczęściej dochodzi do interwencji, ofiary pod wpływem silnych emocji spowodowanych doznana krzywdą decydują się wezwać pomoc, złożyć zawiadomienie na policję, podjąć inne działania.
- **Faza miodowego miesiąca** – jest to faza skruchy ze strony sprawcy, okazywania żalu, miłości. Sprawca obiecuje poprawę, deklaruje, że nigdy się to nie powtórzy, jest miły i troskliwy. Ofiara wbrew zdrowemu rozsądkowi i wcześniejszym doświadczeniom wierzy sprawcy, ponieważ pragnie by to była prawda. W tej fazie wycofuje się z wcześniej podjętych działań, rezygnuje z pomocy, wycofuje skargi. Stopniowo

sprawca przestaje być miły, napięcie ponownie narasta i faza kończy się nawrotem przemocy spowodowanym wzrostem napięcia.

Wraz z upływem czasu faza miodowego miesiąca ulega skróceniu, a akty przemocy stają się coraz bardziej brutalne i niebezpieczne dla ofiary.

Stosowanie przemocy wobec osób najbliższych jest przestępstwem ściganym z urzędu kwalifikowanym z art. 207 ustawy z dnia 2 sierpnia 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.), który stanowi, że:

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

§2. Jeżeli czyn określony w §1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 10 lat.

§3. Jeżeli następstwem czynu określonego w §1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

2.2. Skutki przemocy

Zjawisko przemocy powoduje liczne negatywne skutki zarówno w wymiarze indywidualnym, społecznym jak i ekonomicznym. Osoby uwikłane w sytuację przemocy: ofiary przemocy, sprawcy oraz świadkowie przemocy (w szczególności członkowie rodziny) ponoszą szkody o charakterze indywidualnym. Dzieci, jak również osoby dorosłe mogą ponieść śmierć w wyniku aktu przemocy, mogą doznać urazów fizycznych, trwałego kalectwa. Skutkiem przemocy mogą być również zaburzenia zdrowia fizycznego i psychicznego, uzależnienie od substancji psychoaktywnych, trudności w funkcjonowaniu w różnych rolach społecznych, bezrobocie, ubóstwo i bezdomność.

Na uwagę zasługuje fakt, iż przemoc w rodzinie dotyka nie tylko tych, którzy bezpośrednio jej doznają. Dzieci wychowywane w rodzinie, w której jeden z rodziców stosuje przemoc wobec drugiego rodzica, nie mają zaspokojonej podstawowej potrzeby

psychologicznej, jaką jest potrzeba bezpieczeństwa. To sprawia, że często występują u nich między innymi zaburzenia emocjonalne, depresje, zaburzenia zachowania.

Dorośli, którzy jako dzieci doświadczyli przemocy w rodzinie, często mają trudności z funkcjonowaniem w roli rodzica, a to sprawia, że ich dzieci także mogą mieć problemy. W ten sposób krąg osób bezpośrednio dotkniętych przemocą rozszerza się również na następne pokolenia.

Przemoc w rodzinie niesie również za sobą skutki ekonomiczne. Ponosi je każdy członek społeczeństwa. Skutki ekonomiczne, związane z systemowym wsparciem osób uwikłanych w przemoc obrazuje lista podmiotów, które w sposób bezpośredni, lub pośredni zajmują się problemem przemocy w rodzinie:

1. Policja,
2. Prokuratura,
3. Sąd,
4. Instytucje ochrony zdrowia,
5. Instytucje pomocy społecznej,
6. Instytucje oświatowe,
7. Organizacje pozarządowe,
8. Zakłady karne i areszty śledcze,
9. Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
10. Pracodawcy.

III. SKALA PROBLEMU PRZEMOCY W RODZINIE

3.1. Dane ogólnopolskie

Trudno w sposób jednoznaczny określić skalę zjawiska przemocy zarówno na poziomie ogólnopolskim, jak również na poziomie lokalnym. Wiąże się to przede wszystkim z wielością danych zbieranych przez różnorodne instytucje pośrednio i bezpośrednio analizujące przypadki stosowania przemocy w rodzinie (inne są dane gromadzone przez ośrodki pomocy społecznej, inne pochodzące z policyjnej procedury niebieskiej karty, inne z sądów rejonowych czy prokuratury, jeszcze inne z instytucji zajmujących się diagnozowaniem i leczeniem alkoholizmu, jako jednej z przyczyn przemocy w rodzinie).

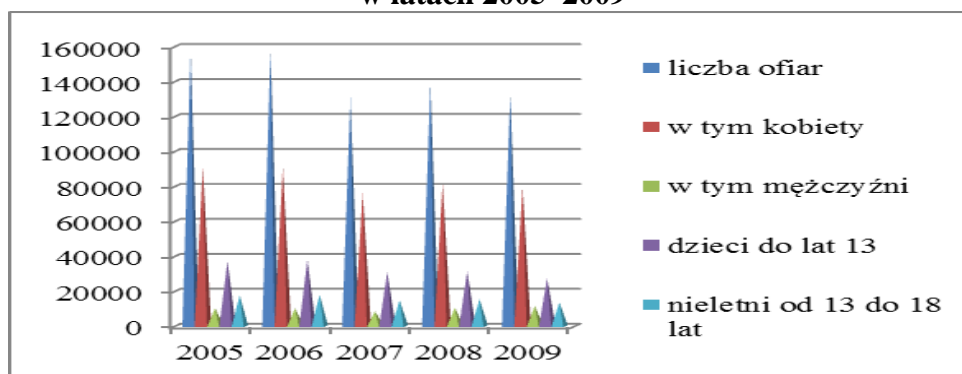
Trudność w jednoznacznym określeniu rozmiarów zjawiska wiąże się również z faktem stosowania przez instytucje różnorodnych typologii i klasyfikacji danych.

Z danych statystycznych Policji wynika, że w latach 2005 – 2009 liczba ofiar przemocy domowej w Polsce spadła z **156 788** osób w roku 2005 do **132 796** osób w roku 2009, czyli o **23 992** osoby.

W całym analizowanym okresie kobiety stanowiły około 60% ogółu ofiar przemocy domowej (od 58,3% w roku 2005 do 60% w 2009 roku). W analizowanym okresie mimo spadku ogólnej liczby ofiar przemocy domowej, wzrosła zarówno liczba mężczyzn doświadczających przemocy w domu i ich udział procentowy w ogólnej liczbie ofiar przemocy domowej z 6,6% (**10 387** mężczyzn/**156 788** osób) ogółu ofiar w roku 2005 do 8,8% (**11 728** mężczyzn/**132 796** osób) ogółu ofiar w 2009r.

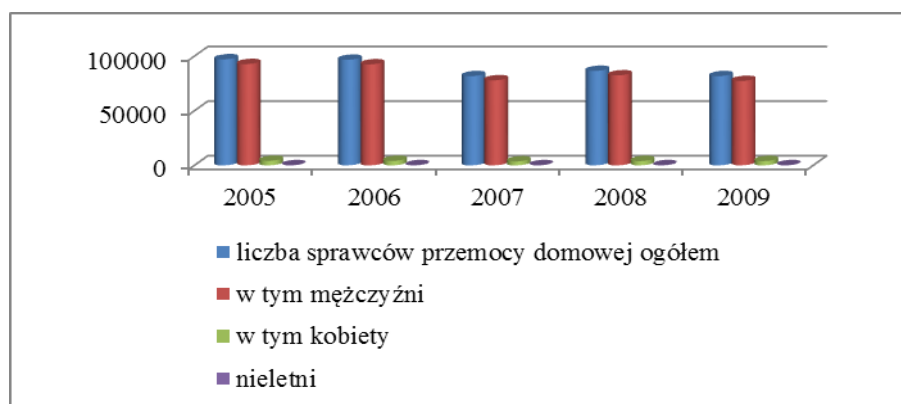
Szczegółowy podział ofiar doświadczających przemocy domowej według procedury Niebieskiej Karty przedstawia poniższy wykres:

Liczba ofiar przemocy domowej wg procedury Niebieskiej Karty w Polsce w latach 2005–2009

Opracowanie własne na podstawie danych Policji¹

Liczba sprawców przemocy domowej w Polsce w latach 2005 – 2009.

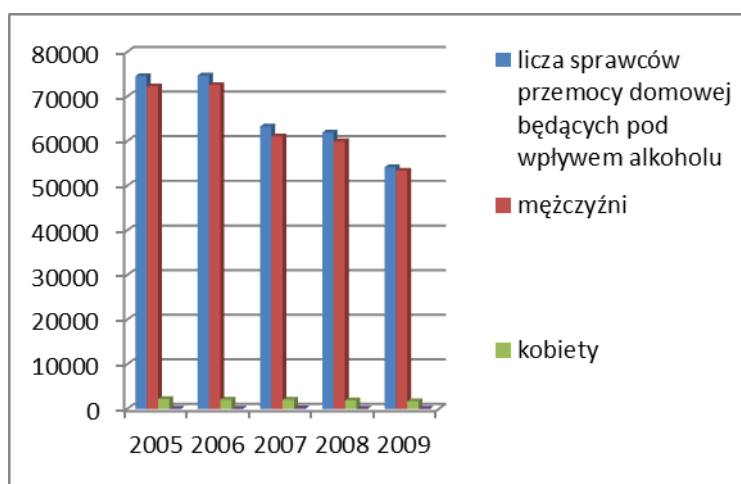
Opracowanie własne na podstawie danych Policji¹

¹ www.statystyka.policja.pl

Podobnie jak liczba ofiar przemocy domowej, liczba sprawców przemocy domowej w Polsce uległa zmniejszeniu z **97 142** osób w roku 2005 do **81 472** osób w 2009 roku, spadek wyniósł **15 670** osób. W całym analizowanym okresie liczba mężczyzn, jako sprawców przemocy utrzymywała się na zbliżonym poziomie, albowiem w roku 2005 stanowili 95,5% ogółu, zaś w roku 2009 – 94,9% ogółu sprawców przemocy domowej. Kobiety - sprawcy przemocy domowej stanowiły od 4,3% ogółu w roku 2005 do 4,8% ogółu sprawców przemocy domowej w Polsce w 2009r. Jest to więc mniejszy procentowo wzrost, niż mężczyzn - ofiar przemocy domowej. Nieletni sprawcy przemocy domowej stanowili od 0,22% w roku 2005 do 0,27% ogółu sprawców przemocy domowej w 2009 roku.

Poniższy wykres pokazuje, jaki był udział mężczyzn, kobiet i nieletnich wśród sprawców przemocy znajdujących się pod wpływem alkoholu.

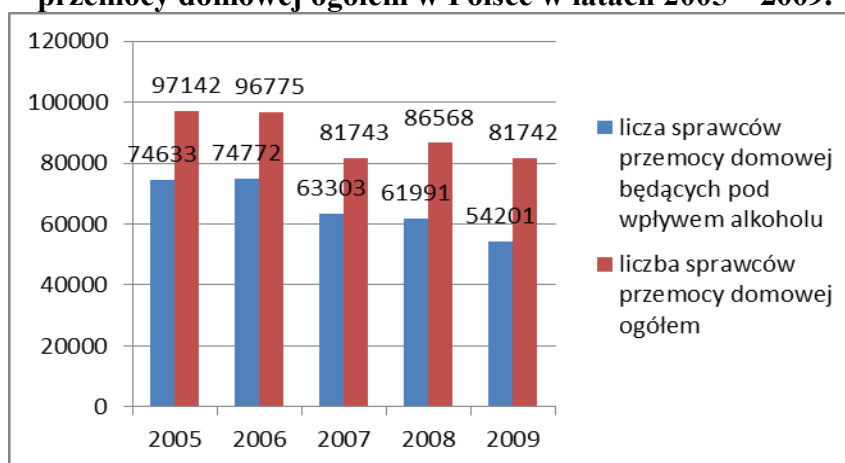
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu w Polsce w latach 2005 – 2009.

Opracowanie własne na podstawie danych Policji¹

Dane zobrazowane na powyższym wykresie jednoznacznie pokazują, iż podobnie jak w przypadku ogólnej liczby sprawców przemocy domowej, również i w tym przypadku dominują mężczyźni. W latach 2005 – 2009 stanowili oni od 96,5% ogółu do 98,5% ogółu sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu. O tym jak ściśle powiązany jest problem nadużywania alkoholu z przemocą w rodzinie mogą świadczyć dane przedstawione na poniższym wykresie:

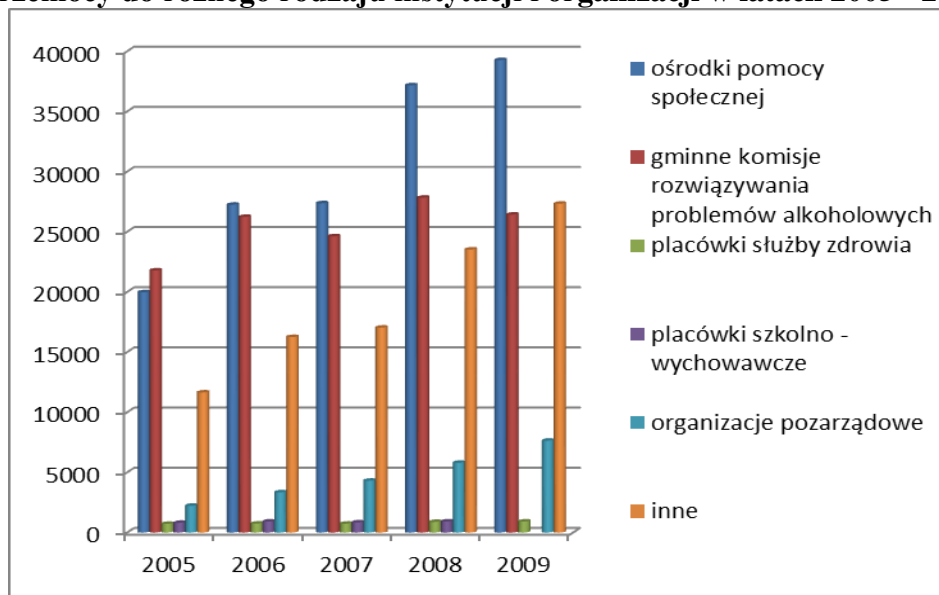
Liczba sprawców przemocy domowej pod wpływem alkoholu a liczba sprawców przemocy domowej ogółem w Polsce w latach 2005 – 2009.

Opracowanie własne na podstawie danych Policji¹

Sprawcy przemocy domowej będący pod wpływem alkoholu stanowili od 76,8% ogółu sprawców przemocy domowej w roku 2005 do 66% w 2009 roku.

Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji w latach 2005 - 2009

Opracowanie własne na podstawie danych Policji¹

Z danych przedstawionych na powyższym wykresie wynika, że współpraca między instytucjami w zakresie pomocy osobom doświadczającym przemocy w ciągu ostatnich lat znacznie się zwiększyła. Najczęściej współpracowano z ośrodkami pomocy społecznej i gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych.

3.2. Diagnoza problemu przemocy w rodzinie na terenie Miasta Lublin

Jak pokazały analizy statystycznych danych ogólnopolskich, dotyczących sprawców przemocy, pochodzących ze źródeł Policji, istnienie przemocy w rodzinie jest bardzo często powiązane z występowaniem w niej problemu alkoholowego.

Poniższe tabele obrazują dane liczbowe wystąpienia przemocy w rodzinie w powiązaniu z problemem alkoholowym:

Rok	Liczba osób uzależnionych (potencjalnych sprawców przemocy)	Liczba osób współuzależnionych (potencjalnych świadków i ofiar)	Liczba uczestników programów wspierających dla osób doświadczających przemocy domowej	Liczba uczestników programów korekcyjno - edukacyjnych dla sprawców przemocy domowej	Liczba osób przeszkolonych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
2008	856	613	42	28	0
2009	929	617	45	36	0
I poł. 2010	618	416	19	15	7

Na podstawie danych Ośrodka Leczenia Uzależnień w Lublinie

Analizując dane zawarte w powyższej tabeli, liczba osób uzależnionych, potencjalnych sprawców przemocy, którzy trafili do Ośrodka Leczenia Uzależnień w Lublinie w okresie ostatnich trzech lat wzrastała. Jednocześnie wzrosła również liczba osób, które uczestniczyły w programach korekcyjno – edukacyjnych dla sprawców przemocy domowej.

Rok	Liczba osób, wobec których złożono wnioski o skierowanie na przymusowe leczenie, potencjalnych sprawców przemocy domowej	Liczba osób uczestniczących w postępowaniu przed komisją, potencjalnych ofiar przemocy domowej
2008	458	849
2009	339	914
I poł. 2010	160	305

Na podstawie danych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lublinie

Dane zgromadzone przez Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lublinie pokazują, że zmniejszyła się liczba osób, wobec których złożono wnioski o skierowanie na przymusowe leczenie, jednak liczba potencjalnych ofiar przemocy w latach 2008 – 2009 rosła.

Jedną z kluczowych instytucji świadczących pomoc dla rodzin z problemem przemocy w rodzinie są ośrodki pomocy społecznej. W pracy na rzecz rodzin doświadczających przemocy w rodzinie pracownicy socjalni współpracują z instytucjami i służbami takimi jak: policja, prokuratura, kurator, ochrona zdrowia, oświata.

Jak wynika z danych liczbowych Komendy Miejskiej Policji w Lublinie, w pierwszym półroczu 2010 roku założono 213 kart w procedurze Niebieskiej Karty (w roku 2009 – 591, zaś w roku 2008 – 1208). W tym samym okresie wzrosła liczba przesłuchań ofiar przemocy z wykorzystaniem przyjaznego pokoju przesłuchań (w roku 2008 wyniosła 22, w roku 2009 – 30, zaś w pierwszym półroczu 2010 roku – 13).

Według danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Lublinie w roku 2010, podczas wizyt pracowników socjalnych w środowisku założono 95 niebieskich kart (w 2009 roku - 158, zaś w roku 2008 - 198). Liczba rodzin objętych pomocą Ośrodka z powodu trudnej sytuacji życiowej związanej z przemocą w rodzinie wahała się między 230 (w roku 2008) poprzez 183 (w roku 2009), a 241 (w roku 2010). Mimo spadku liczby rodzin w 2009 roku, w porównaniu z rokiem 2008 (o 47 rodzin), w roku 2010 odnotowano ponowny wzrost liczby rodzin objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie (o 58 rodzin w porównaniu z rokiem 2009 i o 11 rodzin w porównaniu z 2008 rokiem).

Liczba rodzin, którym udzielono pomocy z uwagi na przemoc w rodzinie

Rok	Liczba rodzin wg sprawozdania MPiPS	Liczba osób w rodzinach
2008	230	693
2009	183	529
2010	241	637

Na podstawie danych MOPR w Lublinie

Jedną z form wsparcia jest kierowanie rodziny do punktu konsultacyjnego, Centrum Interwencji Kryzysowej lub do Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie. Poniższa tabela ukazuje dane liczbowe dotyczące rodzin objętych pomocą specjalistycznych placówek:

Rok	Liczba osób objętych specjalistycznym wsparciem		
	Centrum Interwencji Kryzysowej	Specjalistyczna Poradnia dla Rodzin	Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy
2008	1053	130	443
2009	1316	274	443
2010	1647	120 (dane z I półrocza 2010 roku)	177 (dane z I półrocza 2010 roku)

Na podstawie danych MOPR w Lublinie

W analizowanym okresie liczba rodzin, które skorzystały z pomocy Centrum Interwencji Kryzysowej zwiększyła się aż o 594 rodziny, zaś liczba rodzin objętych pomocą Specjalistycznej Poradni dla Rodzin zwiększyła się o 144.

W Lublinie zabezpieczonych jest łącznie 138 miejsc w placówkach dla osób, które znajdują się w sytuacjach kryzysowych. Z informacji uzyskanych od podmiotów prowadzących placówki, wynika, iż w sezonie jesienno – zimowym liczba miejsc jest niewystarczająca w stosunku do potrzeb.

Liczba miejsc w placówkach w Lublinie				
Ośrodek wsparcia dla samotnych matek	Schronisko dla kobiet	Noclegownia dla kobiet	Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie	Centrum Interwencji Kryzysowej MOPR
70	15	15	25	13

Na podstawie danych Fundacji SOS Ziemi Lubelskiej i MOPR w Lublinie

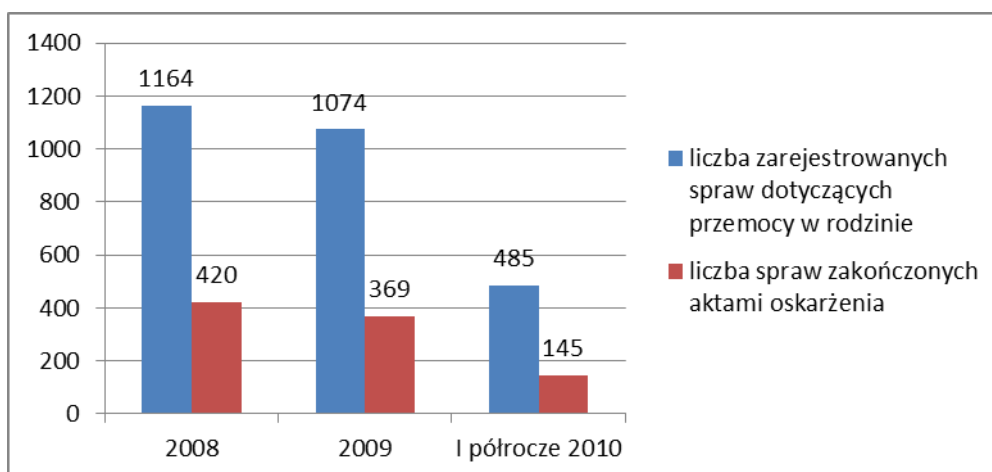
Rok	Liczba osób przebywających w placówkach w związku z wystąpieniem przemocy domowej	Liczba porad i konsultacji udzielonych klientom z tytułu przemocy w rodzinie, w tym sprawcom i osobom nie doznającym przemocy w rodzinie
2008	443	2242
2009	433	2929
I półrocze 2010	177	1429

Na podstawie danych Fundacji SOS Ziemi Lubelskiej

Dane zawarte w powyższej tabeli pokazują, że w latach 2008 – 2009 i w pierwszym półroczu 2010 roku liczba osób przebywających w placówkach w związku z wystąpieniem przemocy domowej ulegała zmniejszeniu, jednocześnie wzrosła liczba porad i konsultacji udzielonych z tytułu przemocy w rodzinie.

Z danych przedstawionych na poniższych wykresach, uzyskanych z Prokuratury Okręgowej w Lublinie wynika, że w ciągu ostatnich trzech lat liczba spraw, które dotyczyły przemocy w rodzinie uległa zmniejszeniu, jednakże udział spraw zakończonych aktami oskarżenia w ogólnej liczbie spraw dotyczących przemocy w rodzinie stanowił średnio 34,3% ogółu w analizowanym okresie.

Liczba zarejestrowanych spraw dotyczących przemocy w rodzinie

Na podstawie danych Prokuratury Okręgowej w Lublinie

Liczba udzielonych świadczeń medycznych w związku z podejrzeniem wystąpienia przemocy domowej				
Rok	Zaniedbania opiekuńcze nad dzieckiem	Podejrzenie o przemoc fizyczną i psychiczną oraz jednoczesne zaniedbania opiekuńcze	Porzucenie dziecka	Liczba zgłoszeń do organów ścigania w związku z podejrzeniem popełniania przestępstwa z art. 207 kk
2008	22	5	5	2
2009	31	13	3	0
I poł. 2010`	19	4	2	1

Na podstawie danych Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Lublinie

Podmiotem mającym znaczący wpływ na zakres działań w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lublinie jest Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Lublin, który jest odpowiedzialny za realizację Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Jednym z zadań realizowanych w ramach programu jest prowadzenie działań na rzecz przeciwdziałania problemom alkoholowym i przemocy w rodzinie, w tym prowadzenie poradnictwa indywidualnego oraz grup terapeutycznych dla ofiar przemocy w rodzinie.

W ramach tego zadania dwie organizacje pozarządowe zrealizowały działania w łącznym wymiarze ponad 2200 godzin. W ramach poradnictwa indywidualnego udzielono ponad 1000 porad, z indywidualnej terapii psychologicznej skorzystało 12 osób. W grupach terapeutycznych dla ofiar przemocy wzięło udział 48 osób, w tym 12 dzieci. Ośrodek Leczenia Uzależnień Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej zrealizował ponadto program wspierający dla osób doświadczających przemocy w rodzinie zarówno w formie zajęć grupowych, z których skorzystało ponad 100 osób a także konsultacji indywidualnych, z których skorzystało ponad 70 osób. Kolejnym zadaniem realizowanym na zlecenie Miasta Lublin przez Ośrodek Leczenia Uzależnień Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej była realizacja programu korekcyjno – edukacyjnego dla osób stosujących przemoc, w którym uczestniczyło 39 osób.

Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Lublin zorganizował konferencję pod hasłem „Skutecznie przeciw przemocy”, w której wzięło udział ponad 130 przedstawicieli różnych instytucji.

Zawarte zostało również porozumienie z Komendą Wojewódzką Policji w Lublinie w sprawie przekazania dla Komendy Miejskiej Policji w Lublinie środków finansowych na modernizację Miejskiego Pokoju Przyjęć dla Ofiar Przemocy, w tym zakupu sprzętu audiowizualnego oraz lalek edukacyjnych.

Ponadto Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych zlecił przeprowadzenie 6 programów słowno – muzycznych dla młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych „Dlaczego nie mówimy” skoncentrowanych na problematyce przemocy. W programach wzięło udział około 1800 uczniów.

W Lublinie instytucje i organizacje pozarządowe świadczące pomoc w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie podejmują szereg zróżnicowanych działań, zarówno w stosunku do ofiar jak i sprawców przemocy. Są to między innymi:

- Sesje kwalifikacyjne i diagnostyczne,
- Sesje terapii indywidualnej,
- Zajęcia grupowe połączone z warsztatami ćwiczenia określonych umiejętności,
- Poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne i prawne,
- Pomoc medyczna lekarza ogólnego i lekarza psychiatry,
- Działania środowiskowe we współpracy ze szkołami.

Podsumowując należy stwierdzić, iż osoby doświadczające przemocy w rodzinie coraz częściej zgłaszają się po pomoc osobiście do specjalistycznych instytucji, bądź organizacji świadczących pomoc w tym zakresie. Ponad 50% spraw wpływających do Sądu Rejonowego z tytułu przemocy w rodzinie zakończonych jest wyrokiem skazującym.

Ze względu na niejednorodność gromadzonych danych przez instytucje i organizacje lubelskie, dokonanie dogłębnej analizy skali występowania zjawiska przemocy w rodzinie jest znacznie utrudnione.

IV. STAN ZASOBÓW I POTRZEB

4.1. Zasoby instytucjonalne

Na terenie Lublina istnieje dobrze rozwinięta sieć instytucji zajmujących się bezpośrednio przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie:

- Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Lublin
- Wydział Oświaty i Wychowania Urzędu Miasta Lublin
  - Placówki oświatowe
  - Poradnie psychologiczno-pedagogiczne
  - Poradnia Psychoprofilaktyki Rodzin
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie
  - Centrum Interwencji Kryzysowej MOPR w Lublinie
  - Całodobowy telefon zaufania CIK MOPR
  - Mieszkanie Interwencyjne CIK MOPR
  - Specjalistyczna Poradnia dla Rodzin MOPR
- Komenda Miejska Policji w Lublinie
  - Komisariat I Policji
  - Komisariat II Policji
  - Komisariat III Policji
  - Komisariat IV Policji
  - Komisariat V Policji
  - Komisariat VI Policji
  - Komisariat VII Policji
  - Komisariat VIII Policji
- Prokuratury Rejonowe w Lublinie:

- Prokuratura Rejonowa w Lublinie
- Prokuratura Rejonowa Lublin - Południe w Lublinie
- Prokuratura Rejonowa Lublin - Północ w Lublinie

- Sąd Rejonowy w Lublinie:
  - Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku
  - Sąd Rejonowy Lublin Zachód w Lublinie
  - Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej

- Ochrona zdrowia: Lubelska Izba Lekarska, Lubelska Izba Pielęgniarek i Położnych, Lubelski Związek Lekarzy Pracodawców, Publiczne i Niepubliczne ZOZ, Szpitale i Pogotowie Ratunkowe

- Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lublinie

- Ośrodek Leczenia Uzależnień Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lublinie

- Organizacje pozarządowe zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie:
  - Fundacja SOS Ziemi Lubelskiej
  - „AGAPE” Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym
  - Stowarzyszenie „STOP” Pomoc dla osób w sytuacji kryzysowej i ofiar przemocy w rodzinie
  - „Nadzieja” Charytatywne Stowarzyszenie Niesienia Pomocy Chorym Uzależnionym od Alkoholu
  - Stowarzyszenie „Kontakt”

- Specjalistyczne miejsca pomocy prowadzone przez jednostki organizacyjne Miasta Lublin, organizacje pozarządowe oraz kościelne osoby prawne:
  - Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Lublinie – Fundacja SOS Ziemi Lubelskiej

- Centrum Interwencji Kryzysowej – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie
- Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży - organizacje pozarządowe
- Ośrodek Pomocy Ofiarom Przestępstw w Lublinie – Stowarzyszenie AGAPE
- Miejski Pokój Przyjęć dla Ofiar Przemocy - Komenda Miejska Policji w Lublinie
- Niebieski pokój przesłuchań – Sąd Rejonowy w Lublinie
- Programy dla ofiar przemocy w rodzinie, w tym specjalistyczne porady indywidualne: psychologiczne, socjalne, prawne, grupy terapeutyczne – jednostki organizacyjne Miasta Lublin, jednostki nadzorowane przez miasto, organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne
- Świetlice socjoterapeutyczne - jednostki Miasta Lublin, organizacje pozarządowe, kościelne osoby prawne.

4.2. Potencjał w sferze zasobów ludzkich

Miasto Lublin dysponuje wysokim potencjałem w sferze zasobów ludzkich, który stanowi:

- Dobrze przygotowana, doskonaląca się grupa specjalistów udzielających wsparcia ofiarom i świadkom przemocy oraz sprawcom przemocy
- Gotowość do współpracy międzyinstytucjonalnej
- Wzrastająca świadomość co do rangi problemu przemocy w rodzinie u coraz szerszego kręgu przedstawicieli instytucji i służb zajmujących się tym zagadnieniem.

4.3. Potrzeby w sferze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lublinie

- Prowadzenie systemu informacji i edukacji w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- Stałe rozwijanie sieci instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się bezpośrednio przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz doskonalenie ich zasobów kadrowych i lokalowych
- Wypracowanie i wprowadzenie standardów i procedur interweniowania i monitorowania przemocy w rodzinie
- Wprowadzenie spójnego systemu współpracy i koordynacji pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin dotkniętych przemocą domową

- Stałe monitorowanie, ewaluowanie oraz inicjowanie wprowadzania koniecznych zmian w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

4.4. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed organizacją. Jest oparta na klasyfikacji dzielącej wszystkie czynniki mające wpływ na obecną i przyszłą pozycję organizacji, na kategorie:

- wewnętrznych i zewnętrznych w stosunku do organizacji
- wywierających wpływ na organizację: pozytywny i negatywny.

Ze skrzyżowania tych dwóch podziałów powstają cztery kategorie czynników w analizie SWOT:

1. **Wewnętrzne pozytywne** – (S - *Strengths*) **mocne strony**, czyli atuty organizacji. Mocne strony, to walory organizacji, które w pozytywny sposób ją wyróżniają.
2. **Wewnętrzne negatywne** – (W - *Weaknesses*) **słabe strony**. Słabe strony, to konsekwencja ograniczeń zasobów i niedostatecznych kwalifikacji.
3. **Zewnętrzne pozytywne** – (O - *Opportunities*) **szanse**. Szanse to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane stają się impulsem rozwoju oraz osłabiają zagrożenia.
4. **Zewnętrzne negatywne** – (T - *Threats*) **zagrożenia**. Zagrożenia to wszystkie czynniki, które są postrzegane jako bariery dla rozwoju, utrudnienia, dodatkowe koszty działania. Istnienie zagrożeń ma destrukcyjny wpływ na rozwój organizacji lub powodzenie inwestycji i nie pozwala na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron.

Wykorzystując analizę SWOT, do diagnozowania i analizy otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego danego obszaru problemowego, przeprowadza się trzy etapy postępowania:

- Identyfikację i analizę: silnych i słabych stron;
- Identyfikację i analizę: szans i zagrożeń;
- Określenie strategicznej sytuacji w rozwiązywaniu problemu społecznego.

ANALIZA SWOT

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w Mieście Lublin

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Gotowość do współpracy międzyinstytucjonalnej • Dobrze przygotowana, doskonala się grupa specjalistów - przedstawicieli różnych instytucji • Dobrze rozwinięta sieć instytucji działających w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Wysoka świadomość rangi problemu przemocy w rodzinie wśród coraz szerszego kręgu podmiotów działających w tym obszarze • Stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” przez policję i pomoc społeczną • Kampanie społeczne na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Uregulowania prawne • Istnienie dotychczasowych rozwiązań i miejsc oferujących pomoc ofiarom przemocy a także sprawcom	<ul style="list-style-type: none"> • Zjawisko przemocy jest silnie utrwalone w obyczajowości przez istniejące mity i stereotypy • Niska świadomość społeczna w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie • Brak wypracowanych i obowiązujących wszystkie podmioty zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy domowej - standardów i procedur interweniowania i monitorowania w sytuacjach przemocy domowej • Niewystarczający przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi instytucjami • Brak spójnego systemu współpracy pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz rodzin dotkniętych przemocą • Brak koordynacji działań różnych instytucji i organizacji w samorządach lokalnych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Niepełna diagnoza potrzeb w zakresie problemu przemocy w rodzinie • Niewystarczająca liczba specjalistycznych szkoleń dla poszczególnych grup zawodowych w zakresie diagnozowania zjawiska przemocy oraz postępowania z ofiarą

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	<p>i sprawcą przemocy w rodzinie oraz szkoleń interdyscyplinarnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak ciągłości prowadzenia programów korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie • Słabe przygotowanie i wiedza z zakresu funkcjonowania psycho-społecznego ofiar przemocy, niskie kompetencje u części kadr instytucji pracujących w tym obszarze – w szczególności dot. ochrony zdrowia i oświaty • Wtórna wiktyimizacja ofiar przemocy spowodowana działaniami służb • Trudności w odseparowywaniu sprawców przemocy od ofiar • Niedostateczna wiedza przedstawicieli instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie o wzajemnych kompetencjach i zapleczu • Zbyt mała ilość programów profilaktycznych z zakresu przeciwdziałania przemocy (oświata, służba zdrowia) • Brak ogólnodostępnej, spójnej i aktualnej bazy danych dla instytucji pomocowych, płaszczyzny wymiany informacji

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Zmiany prawne umożliwiające skuteczniejsze przeciwdziałanie przemocy w rodzinie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nowelizacja z dnia 10 czerwca 2010r obowiązującej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 roku. • Realizacja Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie • Ustawowy obowiązek tworzenia gminnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Ustawowy obowiązek opracowywania i realizacji przez powiaty programów profilaktycznych w zakresie prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą • Zmiany legislacyjne mające na celu poprawę skuteczności ochrony ofiar przemocy oraz ułatwienie izolacji sprawców przemocy od ofiar. • Powołanie Zespołu Interdyscyplinarnego działającego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie • Możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł w tym funduszy unijnych na lata 2007-2013 	<ul style="list-style-type: none"> • Zjawisko przemocy powoduje duże szkody społeczne: <ul style="list-style-type: none"> - zaburza funkcjonowanie całych rodzin, - jest ściśle związane z innymi problemami społecznymi np. uzależnieniami, ubóstwem, - może być zarówno skutkiem jak i ich przyczyną • Brak konsekwentnych procedur dotyczących postępowania ze sprawcami przemocy, poczucie bezkarności u tych osób • Bezradność i bierność rodzin w rozwiązywaniu własnych problemów • Osamotnienie rodzin zagrożonych przemocą i brak umiejętności pozyskiwania wsparcia • Stereotyp wizerunku osoby doświadczającej przemocy domowej • Bierność świadków przemocy w rodzinie • Niewystarczająca oferta szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Niepełna znajomość kompetencji i zadań instytucji i podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Kampanie i programy edukacyjne wpływające na wzrost świadomości społeczeństwa w zakresie problemu przemocy domowej • Kampanie informacyjne dot. zwiększenia wiedzy na temat możliwości uzyskania pomocy i placówek oferujących pomoc • Opracowanie procedur systemowej i międzyinstytucjonalnej pomocy ofiarom przemocy • Podejmowana współpraca instytucji i służb w ramach projektów EFS – Dialog społeczny w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie • Wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań technologicznych do systemu wsparcia oraz informacji	<ul style="list-style-type: none"> • Niejasne uregulowania prawne • Wydłużony tryb postępowania karnego o znęcanie się nad rodziną, niskie kary w stosunku do rangi popełnionych czynów, nadużywanie zawieszania wykonania kar • Niepełne wykorzystywanie obowiązujących przepisów prawnych w celu ochrony ofiar przemocy • Niewystarczająca wiedza wśród mieszkańców Lublina odnośnie miejsc świadczących pomoc • Ogólna niechęć do uczestnictwa w procesie pomagania (brak wiary w powodzenie przedsięwzięcia) • Niski odsetek zawiadomień prokuratury o popełnieniu przestępstwa w związku z przemocą w rodzinie w pracach gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych • Niedostateczne wykorzystanie przez organy ścigania i wymiar sprawiedliwości już istniejących przepisów prawnych (np. zakaz zbliżania się do ofiary, nakaz opuszczenia lokalu, zobowiązanie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych) • Brak warunków do wykonania egzekucji eksmisji wobec sprawców przemocy (brak pomieszczeń tymczasowych w zasobach Miasta)

V. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Program jest dokumentem opracowanym przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, na podstawie wytycznych Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Głównym założeniem programu jest kompleksowość i interdyscyplinarność działań ujętych w ramy sprawnie funkcjonującego systemu ukierunkowanego na wsparcie i ochronę osób doświadczających przemocy, edukację i pomoc w korygowaniu zachowań sprawców, edukację kadr instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz szeroko ujętą edukację społeczeństwa.

Podstawą działań systemowych jest przyjęcie założenia, że:

1. Przemoc w rodzinie jest przestępstwem ściganym z urzędu.
2. Najważniejsze jest bezpieczeństwo ofiary i zatrzymanie przemocy, bez tego pomoc jest zazwyczaj nieskuteczna.
3. Za przemoc zawsze odpowiedzialny jest sprawca.
4. Zrozumiałe są wahania i niekonsekwencje w zachowaniu i decyzjach ofiary przemocy, bowiem jest to jeden z objawów doznawanych urazów oraz konsekwencja bycia ofiarą przemocy domowej.

Przemoc w rodzinie należy rozpatrywać z wielu perspektyw, w szczególności psychologicznej, prawnej, ekonomicznej, społecznej i moralnej. Z tego względu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga wieloaspektowego podejścia, a przede wszystkim **systemowego**, z zaangażowaniem wszystkich podmiotów zajmujących się bezpośrednio czy też pośrednio tym problemem. Żadna pojedyncza instytucja nie jest w stanie skutecznie rozwiązywać problemu przemocy w rodzinie.

Nieodzowna jest **interdyscyplinarność** pracy w tym zakresie poprzez ścisłą współpracę, łączenie działań, przepływ informacji, określenie wspólnego celu oraz przewidywanie efektów. Interdyscyplinarność jest podstawą skuteczności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Dla skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie niezbędna jest także **kompleksowość** podejmowanych działań. Utworzenie sieci współdziałających ze sobą instytucji, koordynowanej przez zespół interdyscyplinarny daje szansę na zwiększenie efektów i złagodzenie negatywnych skutków przemocy w przyszłości. Sprawne funkcjonowanie systemu przeciwdziałania przemocy będzie zapobiegało wtórnej

wiktylizacji osób krzywdzonych przez instytucje uczestniczące w procesie interwencji, pomagania i reagowania.

Efektywność zapewni długofalowy system edukacji skierowany zarówno do grup zawodowych udzielających wsparcia, podejmujących interwencje i mających kontakt z osobami doświadczającymi przemocy jak również edukacja społeczna, mająca na celu przede wszystkim odkłamanie mitów i stereotypów, a także zmianę obyczajów i postaw sprzyjających i usprawiedliwiających przemoc w rodzinie. Wzrost świadomości społecznej przyczyni się do zapobiegania przemocy, umożliwi szybsze reagowanie a także spowoduje, że sprawcy przemocy będą odczuwać brak akceptacji dla swoich działań, co znacznie zwiększy skuteczność w jej zapobieganiu oraz łagodzeniu jej następstw.

VI. KIERUNKI DZIAŁAŃ

W ramach doskonalenia systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie Program zakłada następujące kierunki działań:

- Powołanie Zespołu Interdyscyplinarnego.
- Diagnozę zjawiska przemocy na terenie Miasta Lublin.
- Tworzenie strategii interwencyjnych dla osób doświadczających przemocy w rodzinie.
- Budowanie systemu wsparcia dla osób uwikłanych w sytuację przemocy w rodzinie.
- Kształtowanie postaw społeczności lokalnej wolnych od przemocy:
  - działania edukacyjne,
  - działania profilaktyczne,
  - działania informacyjne.
- Profesjonalizacja kadr związanych z pracą w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Dostosowywanie działań programu w zakresie interwencji, informacji, edukacji, budowania systemu i działań zespołu interdyscyplinarnego do zmian w przepisach prawnych.

VII. BENEFICJENCI PROGRAMU

Wszelkie cele i działania zaplanowane do realizacji w ramach niniejszego Programu mają służyć poprawie sytuacji rodzin doznających przemocy, jak i ochronie rodzin zagrożonych przemocą. Żeby efektywnie zapobiegać problemowi przemocy w rodzinie i zwalczać zachowania przemocowe, niezbędne jest stworzenie spójnego, wielopoziomowego systemu pomocy osobom uwikłanym w przemoc, systemu opartego o aktywizację i rozwój zasobów lokalnych, zwłaszcza form pomocy oraz specjalistów, ich kwalifikacji i umiejętności. Program kierowany jest zatem zarówno do osób pomagających jak i do samych rodzin.

Program kierowany jest do:

- Ofiar przemocy w rodzinie, w tym:
  - dzieci,
  - współmałżonków lub partnerów w związkach nieformalnych,
  - osób starszych,
  - osób niepełnosprawnych
- Sprawców przemocy w rodzinie
- Świadców przemocy w rodzinie
- Przedstawicieli instytucji, organizacji i służb zobowiązanych do udzielania pomocy w sytuacji przemocy
- Społeczności lokalnej

VIII. REALIZATORZY PROGRAMU

Program będzie realizowany przez instytucje i organizacje zobligowane do działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- Prezydenta Miasta Lublin
- Miejską Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, w tym Centrum Interwencji Kryzysowej i Specjalistyczną Poradnię dla Rodzin
- Sąd Rejonowy w Lublinie
- Prokuraturę Rejonową w Lublinie
- Komendę Miejską Policji w Lublinie

- Straż Miejską w Lublinie
- Placówki oświatowe oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne
- Placówki służby zdrowia
- Organizacje pozarządowe
- Areszt Śledczy
- Inne podmioty

IX. MIEJSCE I CZAS REALIZACJI

Program będzie realizowany na terenie Miasta Lublin. Wdrażanie Programu rozpocznie się po jego uchwaleniu przez Radę Miasta Lublin i będzie kontynuowane do końca 2015 roku. Zadania zaplanowane do realizacji w ramach Programu będą wdrażane w formie ciągłej.

X. CELE PROGRAMU

Cel główny:

Zmniejszenie zjawiska przemocy w rodzinie, ochrona ofiar i świadków przemocy w rodzinie oraz zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy.

Cele szczegółowe:

- I. Skuteczne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie poprzez wzmocnienie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.**
- II. Zmniejszanie negatywnych następstw dla ofiar i świadków przemocy w rodzinie.**
- III. Edukacja społeczna i promocja działań na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lublinie.**
- IV. Zapewnienie interdyscyplinarnych szkoleń dla służb zajmujących się problemem przemocy.**
- V. Zapobieganie stosowaniu przemocy.**

XI. ZADANIA DO REALIZACJI

Cel. I. Skuteczne i efektywne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie poprzez wzmacnianie systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Adresaci: osoby uwikłane w sytuację przemocy w rodzinie (ofiary, sprawcy, świadkowie), przedstawiciele instytucji biorących udział w przeciwdziałaniu przemocy, ogół społeczeństwa.

Zadanie 1. Doskonalenie systemu przeciwdziałania przemocy rodzinie w Lublinie

Działania:

- Powołanie Zespołu Interdyscyplinarnego, o którym mowa w art. 9a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.
- Prowadzenie przez Zespół Interdyscyplinarny zintegrowanych i skoordynowanych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie:
  - zbieranie i zarządzanie informacjami i danymi statystycznymi dotyczącymi zjawiska przemocy w rodzinie, prowadzenie bazy danych,
  - diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
  - podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałanie temu zjawisku,
  - inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
  - rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym,
  - inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

Zadanie 2. Współpraca międzyresortowa na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Działania:

- Dialog społeczny pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i zapobieganie jej skutkom – systematyczne spotkania, wspólne szkolenia, konferencje w celu wymiany doświadczeń, forum internetowe.
- Stworzenie bazy „Dobrych praktyk” sprawdzających się w innych regionach kraju (bank dobrych praktyk).

- Wymiana doświadczeń na forum międzynarodowym, wizyty studyjne, współpraca z zagranicznymi instytucjami i organizacjami z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zadanie 3. Diagnozowanie i monitorowanie zjawiska przemocy na terenie Lublina

Działania:

- Prowadzenie statystyk w zakresie zjawiska przemocy przez wszystkie instytucje zgodnie z wymaganiami resortowymi.
- Zbieranie danych statystycznych z instytucji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Lublinie przez Zespół Interdyscyplinarny w celu diagnozowania skali zjawiska i monitorowania zmian.

Realizatorzy:

Prezydent Miasta Lublin

Zespół Interdyscyplinarny

Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych UM Lublin

Wydział Oświaty i Wychowania UM Lublin

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie

Komenda Miejska Policji w Lublinie

Sądy Rejonowe w Lublinie

Prokuratury Rejonowe w Lublinie

Straż Miejska w Lublinie

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Organizacje pozarządowe

Kościół Katolicki i inne kościoły, związki wyznaniowe

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- liczba spotkań zespołu,
- liczba wszczętych procedur niebieskiej karty,
- liczba powołanych zespołów roboczych,
- utworzenie banku dobrych praktyk,
- liczba krajów współpracujących,
- dane statystyczne dotyczące zjawiska przemocy.

Cel II. Zmniejszanie negatywnych następstw dla ofiar i świadków przemocy w rodzinie

Adresaci: osoby dotknięte przemocą, w szczególności ofiary i świadkowie przemocy.

Zadanie 1. Udzielanie profesjonalnej pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą i świadkom przemocy

Działania:

- Poradnictwo medyczne, psychologiczne, pedagogiczne, rodzinne, prawne, socjalne.
- Praca socjalna.
- Interwencja kryzysowa.
- Całodobowy telefon zaufania.
- Realizacja „Niebieskiej Karty”.
- Promowanie działalności Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska linia”.
- Praca psychologiczna i terapeutyczna z dorosłymi, młodzieżą i dziećmi: terapia indywidualna i grupowa (różnych grup wiekowych), grupy psychoedukacyjne z elementami psychoterapii, grupy wsparcia, grupy samopomocowe, formy warsztatowe: praca nad relacjami w rodzinie z przemocą, umiejętnościami interpersonalnymi i społecznymi, warsztaty dla rodzin.

Zadanie 2. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom lub rodzinom dotkniętym przemocą, zmuszonym do opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania bądź pobytu

Działania:

- Udzielanie bezpiecznego schronienia osobom dorosłym lub rodzinom dotkniętym przemocą.
- Udzielanie bezpiecznego schronienia dzieciom – ofiarom przemocy (rodziny zastępcze pełniące zadania pogotowia rodzinnego, placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego, miejsca hostelowe).
- Pomoc socjalna osobom dotkniętym przemocą.

Realizatorzy

Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych UM w Lublinie

Wydział Oświaty i Wychowania UM w Lublinie oraz placówki oświatowe i poradnie psychologiczno-pedagogiczne

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, w tym Centrum Interwencji Kryzysowej oraz Specjalistyczna Poradnia dla Rodzin

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Placówki ochrony zdrowia

Komenda Miejska Policji w Lublinie

Sądy Rejonowe - kuratorzy sądowi

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie

Organizacje pozarządowe

Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe

Inne podmioty

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- liczba porad udzielonych osobom dotkniętym przemocą,
- liczba osób objętych poradnictwem oraz pomocą i wsparciem,
- liczba podmiotów prowadzących grupy psychoedukacyjne i terapeutyczne,
- liczba grup wsparcia i samopomocowych,
- liczba interwencji kryzysowych,
- liczba osób dorosłych lub rodzin, którym udzielono bezpiecznego schronienia,
- liczba dzieci, którym udzielono bezpiecznego schronienia,
- liczba wszczętych procedur Niebieskiej Karty.

Cel III. Edukacja społeczna, profilaktyka i promocja działań na rzecz przeciwdziałania przemocy rodzinie w Lublinie

Adresaci: dzieci i młodzież, osoby dorosłe, społeczność lokalna

Zadanie 1. Upowszechnianie materiałów informacyjno-edukacyjnych

Działania:

- Rozpowszechnianie materiałów edukacyjnych (broszur, ulotek, plakatów itp.) dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie wśród lokalnej społeczności.

- Dostarczenie informacji o instytucjach udzielających pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie – wydanie i rozpowszechnianie informatorów.
- Umieszczenie informacji na stronach internetowych UM Lublin, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie i innych podmiotów.
- Utworzenie witryny internetowej na temat zjawiska przemocy w rodzinie w Lublinie wraz z forum internetowym i bazą danych instytucji pomocowych działających na terenie Lublina.

Zadanie 2. Zmiana postaw, przekonań i zachowań mieszkańców Miasta Lublin wobec zjawiska przemocy

Działania:

- Udział w kampaniach społecznych o charakterze ogólnopolskim, które obalają mity i stereotypy na temat przemocy domowej.
- Współpraca z mediami (prasa, radio, telewizja) – w zakresie propagowania zachowań bez przemocy oraz zmiany postrzegania zjawiska przemocy w rodzinie.
- Organizacja imprez masowych o charakterze profilaktyczno-edukacyjnym (festyny, konferencje).
- Opracowanie i realizacja zajęć psychoedukacyjnych z zakresu umiejętności społecznych.
- Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Zadanie 3. Promowanie wartości rodzinnych i wychowania bez przemocy

Działania:

- Prowadzenie w placówkach oświatowych programów profilaktycznych, uświadamiających zagrożenia płynące z przemocy.
- Organizowanie alternatywnych (aktywnych) form spędzania czasu wolnego (działalność świetlic itp.).
- Prowadzenie programów i warsztatów umiejętności wychowawczych dla rodziców.
- Organizowanie imprez rodzinnych o charakterze profilaktycznym.

Realizatorzy

Właściwa rzeczowo Komisja Rady Miasta Lublin

Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych UM w Lublinie

Wydział Oświaty i Wychowania UM w Lublinie oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, w tym Centrum Interwencji Kryzysowej

Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Lublinie

Placówki ochrony zdrowia

Komenda Miejska Policji w Lublinie

Prokuratura Rejonowa w Lublinie

Sąd Rejonowy - kuratorzy sądowi

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie

Wolontariat

Organizacje pozarządowe

Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe

Inne podmioty

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- liczba rozkolportowanych ulotek i broszur,
- nakład informatorów,
- liczba kampanii społecznych prowadzonych na terenie Lublina,
- liczba programów/audycji/artykułów w mediach propagujących życie bez przemocy,
- liczba imprez o charakterze profilaktycznym,
- ilość przeprowadzonych zajęć profilaktycznych z zakresu przemocy,
- ilość warsztatów doskonalenia umiejętności społecznych.

Cel. IV. Podnoszenie i doskonalenie umiejętności, kompetencji kadry, rozwijanie współpracy interdyscyplinarnej

Adresaci: wszystkie instytucje, organizacje, służby i środowiska tworzące system.

Zadanie 1. Systematyczne szkolenia wszystkich przedstawicieli służb podejmujących działania na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc, w tym szkolenia z zakresu

diagnozowania przemocy w rodzinie, realizacji procedury „Niebieskie Karty” i prowadzenia interwencji Kryzysowej

Działania

- Szkolenia resortowe.
- Szkolenia interdyscyplinarne z zakresu przeciwdziałania przemocy.
- Organizowanie interdyscyplinarnych szkoleń w celu podniesienia umiejętności pracy z osobami dotkniętymi problemem przemocy oraz skuteczniejszego radzenia sobie ze stresem.
- Zapewnienie pomocy psychologicznej - superwizji dla osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Zadanie 2. Konferencje i seminaria z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla przedstawicieli instytucji, służb, różnych grup zawodowych i społecznych zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Działania:

- Organizacja i przeprowadzanie konferencji z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Uczestnictwo w konferencjach i seminariach organizowanych na terenie kraju oraz za granicą.

Realizatorzy

Właściwa rzeczowo Komisja Rady Miasta Lublin
Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych UM w Lublinie
Wydział Oświaty i Wychowania UM w Lublinie
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, w tym Centrum Interwencji Kryzysowej
Miejska Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych
Placówki ochrony zdrowia
Komenda Miejska Policji w Lublinie
Prokuratury Rejonowe w Lublinie
Sądy Rejonowe - kuratorzy sądowi
Zespół Interdyscyplinarny
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie
Areszt Śledczy

Organizacje pozarządowe
Kościół Katolicki, inne kościoły i związki wyznaniowe
Wolontariat
Inne podmioty

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- liczba szkoleń dotyczących przemocy w rodzinie - dla służb danego resortu,
- liczba szkoleń interdyscyplinarnych,
- liczba uczestników szkoleń,
- liczba osób superwizowanych,
- liczba zorganizowanych konferencji i seminariów,
- liczba uczestników konferencji i seminariów wyjazdowych,

Cel V. Zapobieganie stosowaniu przemocy w rodzinie

Adresaci: sprawcy przemocy i młodzież przejawiająca zachowania ryzykowne.

Zadanie 1. Działania profilaktyczne oraz korekcyjno - edukacyjne, w tym programy dla sprawców osadzonych w Areszcie Śledczym oraz nieletnich sprawców przemocy

Działania

- Poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne, rodzinne, socjalne.
- Prowadzenie programów profilaktycznych z zakresu uzależnień oraz przemocy.
- Zajęcia korekcyjno - edukacyjne w zakresie radzenia sobie ze stresem, agresją, konfliktem – indywidualne i grupowe.
- Treningi Zastępowania Agresji dla młodzieży.

Realizatorzy

Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych UM Lublin
Wydział Oświaty i Wychowania UM Lublin
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Lublinie, w tym Centrum Interwencji Kryzysowej
Organizacje pozarządowe
Ośrodek Leczenia Uzależnień w Lublinie
Areszt Śledczy w Lublinie

Wskaźniki osiągnięcia celu:

- liczba dorosłych sprawców objętych działaniami:
  - przebywających w Areszcie Śledczym,
  - uczestniczących w zajęciach korekcyjno – edukacyjnych poza AŚ,
- liczba nieletnich sprawców przemocy biorących udział w programach profilaktycznych i zajęciach korekcyjno- edukacyjnych w zakresie radzenia sobie ze stresem, agresją i konfliktem,
- liczba przeprowadzonych Treningów Zastępowania Agresji i ich uczestników.

XII. MONITOROWANIE I SPRAWOZDAWCZOŚĆ

Monitorowanie realizacji programu będzie odbywać się w oparciu o sprawozdawczość podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Sprawozdania z realizacji programu podmioty składają do dnia 21 lutego każdego roku Prezydentowi Miasta Lublin za pośrednictwem Zespołu Interdyscyplinarnego.

Zespół Interdyscyplinarny przekazuje Prezydentowi Miasta Lublin w terminie do dnia 31 marca każdego roku otrzymane sprawozdania wraz z wnioskami i propozycjami dotyczącymi dalszej realizacji Programu.

Prezydent Miasta Lublin każdego roku przedłoży Radzie Miasta Lublin sprawozdanie z realizacji Programu za rok poprzedni.

XIII. ŚRODKI FINANSOWE NA REALIZACJĘ PROGRAMU

Środki finansowe na realizację Programu będą pochodziły w szczególności z:

1. Środków własnych Miasta Lublin, w tym Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.
2. Dotacji z budżetu państwa na realizację zadań zleconych powiatowi.
3. Funduszy unijnych.
4. Funduszy strukturalnych.
5. Grantów i konkursów.